

SBM983 Kildebjerg Etape I

Bygherrerapport

Dover sogn, Hjemlev Herred, Skanderborg amt. Stednummer: 160203. Sb.nr. 263.

I forbindelse med lokalplan 112 Ry Kommune foretog Skanderborg Museum i efteråret 2004 en prøvegravning af et areal på ca.15 ha., svarende til første del af byudviklingsprojektet. Prøvegravningen påviste levn fra oldtiden og efterfølgende foretog museet en egentlig udgravning af tre udvalgte områder, område I-III. Det samlede areal for undersøgelsen blev ca. 2,8 ha.

SKANDERBORG MUSEUM

Bygherre og øvrige samarbejdsparter

Den arkæologiske undersøgelse af etape I blev betalt af Ry Kommune og foregik i perioden 24. januar til 20. juni med et enkelt afbrud på et par uger pga. større mængder sne og frost. Efterfølgende gik efterbearbejdningen af det indsamlede materiale og udarbejdelsen af bygherrerapport og udgravningsrapport i gang. Udgravningen og efterbearbejdningen blev foretaget af personale fra Skanderborg Museum: Arkæolog Dorthe Bak Tøfting, arkæologistuderende Merethe Schifter Christensen, arkæologistuderende Nanna Kirkeby, arkæologistuderende Anita Terp, arkæologistuderende Thomas Gade, arkæologistuderende Troels Bo Jensen og arkæologistuderende Lars Grundvad, der alle deltog i kortere eller længere perioder med arkæolog Rikke Isler som daglig leder. Den øvrige sagsbehandling blev foretaget af arkæolog Ejvind Hertz og museumsinspektør Helle Reinholdt. I uge 6 var Jeanette Thorsted på gravningen som praktikant. GPS-opmåling blev foretaget af Ib Radoor, Moesgård Museum. Maskinkraften blev leveret af KM Maskiner, Ry. Maskinen var på bånd påmonteret en 2 meter bred skovl. Den efterfølgende bearbejdning af floteringsprøver og artsbestemmelse af kornprøver er foretaget af konserverings- og naturvidenskabelig afdeling på Moesgård Museum ved Peter Mose Jensen.

Landskabet og fortidsminderne

Hele byudviklingsområdet ved Kildebjerg ligger i kulturarvsareal 160203-135 med følgende beskrivelse:

”Kulturarvsarealet dækker først og fremmest et større areal med ca. 65 registrerede gravhøje, hvoraf de 11 er fredede, men indeholder også Dover Kirke som er en enekirke i kulturarvsarealets østlige del og Falgårde vejssystem i den sydvestlige del af kulturarvsarealet.

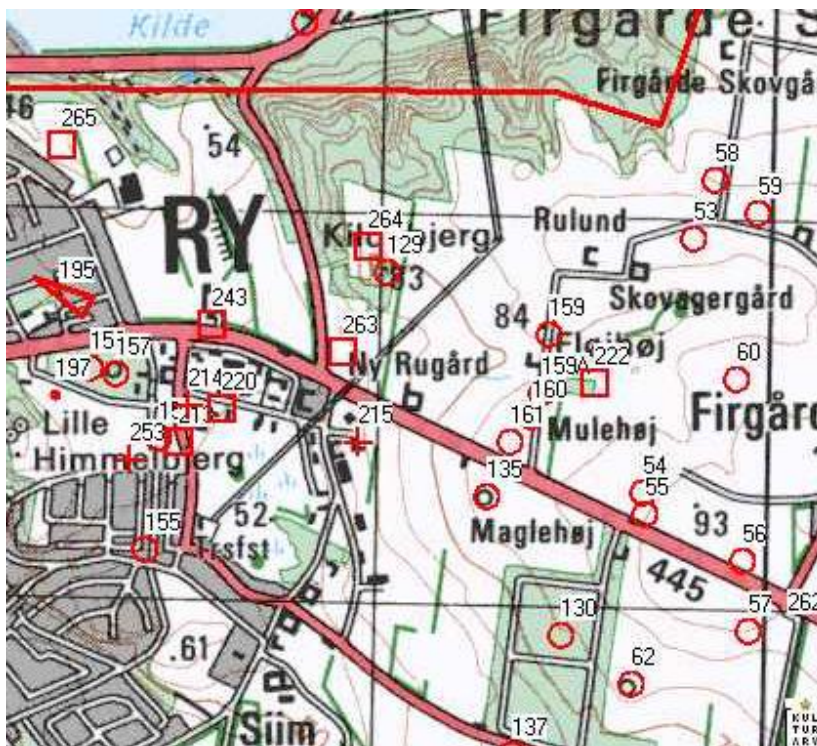
Siim-Svejstrup højgruppen er mest koncentreret omkring de fredede gravhøje sb. 146-149 og en øst herfor beliggende aflang højgruppe i øst-vest orientering. Med disse to højgrupper suppleret med en del andre høje i området afspejles en del af et formodet vejforløb fra oldtiden fra Dover kirke til Falgårde vejssystemet. Mange af gravhøjene menes at være fra ældre bronzealder, men der er også fund fra stenalder i gravhøjene. Det syntes oplagt, at der indenfor kulturarvsarealet findes en bronzealderbygd.

Dover kirke indtager en status som romansk enekirke, men ved en undersøgelse i 1967 blev der påvist en bebyggelse vest for kirken fra sidste halvdel af 1100-tallet. Der foreligger ingen skriftlige kilder om denne bebyggelse, der tilsyneladende er samtidig med kirkens opførelse.

Falgårde vejssystemet udgør i kulturarvsarealets sydvestlige hjørne et parti med hulveje gennem Fugledal Plantage. Systemet er anslået til at være 150-220 m langt og 0,7 m bredt. Stedet er kendt i lokalområdet under navnet Tingvejen. Rester af en svellevej i et vådområde ned til Gudenåen leder ned til et overgangssted over Gudenåen dateret til yngre vikingetid.

Kulturarvsarealet synes samlet at udgøre et vigtigt kildeområde for kommende arkæologiske undersøgelser, og der forventes en kraftig udbygning af såvel bolig-, erhvervs- og fritidsområde øst for Ry. Den mest konkrete trussel er dog den vedvarende nedpløjning af alle de overpløjede gravhøje i kulturarvsarealet. Også bebyggelsesspor fra 1100-tallet ved Dover Kirke og flere kendte som ukendte forhistoriske/historiske bebyggelser i området er truet af almindelig dyrkning.”

Byudviklingsområdet ligger i den nordvestlige del af kulturarvsarealet. Første etape ligger sydøst for Knudsø, øst for Knudhulevej og nord for Skanderborgvej.

Fundstederne er markeret med rødt.
SB-numrene, der referes til i teksten, står ved siden af.

I nærområdet både syd og nord for Skanderborgvej er der i 1930'erne, -70'erne, -80'erne og -90'erne gjort fund af bl.a. bopladser fra overgangen mellem førromersk og ældre romersk jernalder, omkring år 0 (SB 213), romersk jernalder, ca. år 0-375 e. Kr. (SB 220) og fra germansk jernalder eller vikingetid, ca. 500-900 e. Kr. (SB 243). Ydermere er der fundet jordfæstegrave fra ældre romersk jernalder, ca. år 0-150 e. Kr. (SB 215 og 214) samt bebyggelsesspor i form af gruber fra førromersk jernalder og romersk jernalder, ca. 500 f. Kr.-375 e. Kr. (SB 222). Desuden er der flere gravhøje i nærområdet (SB 129, 161, 160 m. fl.) der dateres fra bondestenalder til ældre bronzealder, ca. 3900 f. Kr.-1000 f. Kr. Dermed ligger byudviklingsområdet i et arkæologisk meget interessant område.

Terrænet er et let kuperet morænelandskab med enkelte større lavninger. Undergrunden veksler meget mellem fint sand, sandet ler og ler. Enkelte steder er den gruset. Muldtykkelsen i de tre

områder er gennemsnitlig ca. 30 cm, dog med lidt tyndere lag på toppen af skråningerne og tykkere i lavningerne, op til 1,5 meter.

I den sydvestlige del af område II er der i undergrunden spor efter kildevæld i form af vandafsat lagdelt sand med et stort indhold af okker. Navnet Kildebjerg sigter antageligt til en eller flere kildevæld der har været i området.

Undersøgelsens resultater

Ved udgravningen blev der registreret 5457 anlæg, dvs. stolpehuller, affaldsgruber, brønde, kogestensgruber, gruber med ukendt funktion, recente anlæg, ubestemmelige nedgravninger og naturlige variationer i undergrunden. Af alle disse anlæg kunne der udskilles 34 konstruktioner, dvs. huse, hegn og ovne. Desuden blev der registreret 6 mulige brønde. Genstandsfundene blev registreret med numre fra 1 til 799 med flere genstande pr. nummer. Én metalgenstand blev sendt til konservering, og endeligt blev der udtaget 15 jordprøver til floteringsprøve. Det arkæobotaniske materiale fundet i floteringsprøverne er på nuværende tidspunkt blevet kursorisk gennemset. Den nøjere gennemgang af materialet foreligger endnu ikke.

Nedenfor vil de fundne konstruktioner og andre anlæg, der er interessante for stedets kulturhistorie, blive beskrevet. De resterende anlæg vil ikke blive beskrevet, da de enten ikke kan bestemmes, dateres eller ikke har forbindelse med nogen konstruktion, dvs. stolpehuller, gruber, kogestensgruber, recente anlæg, nedgravninger og anlæg uden genstandsfund. De interessante konstruktioner og anlæg vil blive beskrevet med de ældste anlæg først og de yngste til sidst. Nogle af anlæggene kan dateres ret nøjagtigt, andre mere bredt. (F.eks.: I jernalderen vil anlæg der kan dateres bredt til jernalderen blive beskrevet først og siden hen de anlæg, der kan dateres mere nøjagtigt indenfor en bestemt periode af jernalderen).

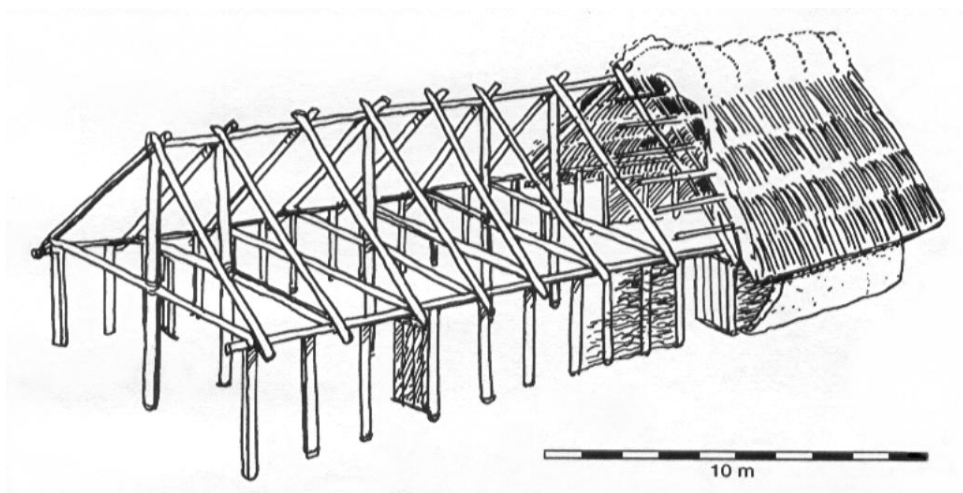
Den nærmere dateringen af huse bygger på størrelsen, konstruktionen og de eventuelle genstandsfund fra stolpehuller. I de tilfælde hvor der ikke bliver fundet daterende genstande i stolpehullerne, der tilhører huset, kan dateringen blive lidt usikker, da de forskellige perioders konstruktionstyper overlapper hinanden.

Hver konstruktion har et K-nr. og hvert anlæg et A-nr. som kan ses på oversigtstegningerne fra side 21. De tegningerne af de enkelte K-nr kan ses fra side 25. På tegningerne vil anlæg fra stenalderen være markeret med rødt, anlæg fra bronzealderen vil være gule og jernalderanlæg blå. På side 20 er der en tidstavle, som tydeliggør periodernes indbyrdes forhold og eksakte datering.

Yngre stenalder (3900-1700 f. Kr.)

Der er i delområderne II og III fundet levn fra stenalderen. I den nordvestlige del af område II ligger husene K18 og K32 og i den vestlige del af område III ligger hus K24, samt gruberne A2834 og A3228.

Husene fra yngre stenalder var konstrueret således at taget blev båret af en stolperække ned midt gennem huset. Væggene var lavet af mindre stolper med vidjeflet og lerklining mellem (se rekonstruktionstegning nedenfor). Under en arkæologisk undersøgelse finder man spor efter husene i form af stolpehuller. Det er ofte de tagbærende stolper og flere eller færre af vægstolperne, der er bevaret. Af og til er der i den ene ende af huset et forsænket gulv, dvs. at der er gravet en større eller mindre forsænkning i gulvet. Under og efter husets funktion er denne forsænkning blevet opfyldt med affald og sand. Under udgravningen finder man flintgenstande og keramik i den forsænkede del. Disse kan være med til at datere huset nøjere.

Rekonstruktionstegning af hus fra yngre stenalder.
Efter: P. Ethelberg, E. Jørgensen, D. Meier og D. Robinson:
Det Sønderjyske Landbrugs Historie I s. 120.

K18 er et hus med 5 tagbærende stolper og forsænket gulv i øst. Det er ca. 14 meter langt og 5 meter bredt. Det forsænkede gulv i øst indeholdt en del keramik og under gulvet var der enkelte mindre gruber, hvilket af og til ses ved denne hustype. Den tredje tagbærende stolpe fra vest er tilsyneladende blevet skiftet ud mens huset stod, derfor er der her to stolpehuller tæt op ad hinanden. Huse af denne type kendes fra yngre stenalder og ind i ældre bronzealder (2500 f. Kr.– 1500 f. Kr.). Huset her er antageligt fra yngre stenalder, da keramikken fundet i det forsænkede gulv peger mest i denne retning.

K32 består af 5 tagbærende stolper og er ca. 14,5 meter langt. Der er ikke bevaret vægstolper således at bredden af huset kan bestemmes.

K24 er et mindre hus bestående af 3 tagbærende stolper midt i husets længdeakse og 13 bevarede vægstolper. Huset er ca. 11,5 meter langt og 6 meter bredt. Vægstolperne er bevaret i det meste af vægforløbet, dog med større mellemrum enkelte steder, hvor stolpehullerne ikke er bevarede.

En grube er en nedgravning i undergrunden der er blevet fyldt op med materiale, som kan indeholde oldtidslevn. Gruberne A2834 og A3228 er begge typiske stenaldergruber med grålig fyld, der indeholder trækul, flintafslag og keramik. De er placeret øst for de to huse i område III. Det kan dog ikke afgøres om de har et tilhørsforhold til husene, men det er sandsynligt.

I forbindelse med udgravningen af de tre huse og de to gruber er der gjort fund af flintafslag (fra produktionen af flintredskaber) og keramik. Noget af keramikken er ornamenteret med mønstre frembragt med pinde eller snor.

Stenalderkeramik fra udgravningen.

Keramik fra bronzealderen fundet ved udgravningen.

Bronzealder (ca. 1700-500 f. Kr.)

Levn fra bronzealderen er der kun fundet enkelte spor af, trods eksistensen af en del bronzealderhøje i nærheden af udgravningen. I område III er der fundet tre gruber A1212, A1299 og A4067, der på baggrund af keramikken fundet i opfyldslagene dateres til bronzealderen. Grubernes funktion er uvis. I gruberne blev der fundet enkelte stykker keramik, der kan dateres til bronzealderen.

Yngre bronzealder (ca. 1000-500 f. Kr.)

I den nordlige del af område I er der fundet 19 kogestensgruber på række K1. Kogestensgruber er spor af enten jordovne eller bålsteder gravet ned. Det er ikke usædvanligt at finde kogestensgruber, der ofte ligger enkeltvis og sættes i forbindelse med madlavning og lignende. Men fund af kogestensgruber på række er mere usædvanligt. Tidligere er sådanne rækker blevet tolket som anvendt i forbindelse med et begravelsesritual eller mulig forfædre dyrkelse. Dog er betydningen af disse anlæg endnu ikke endelig klarlagt, men de dateres alle til yngre bronzealder.

Jernalder generelt

Sporene efter huse fra jernalderen består i modsætning til stenalderen af to parallelle rækker af stolpehuller, hvor de tagbærende stolper har stået. Ydervægskonstruktion består af mindre vægstolper og/eller væggrøfter. Indgangene til husene er ofte meget tydelige og er gerne bevaret, selv der hvor spor efter væggene ikke er tilbage.

Husene i den ældste jernalder er små og består typisk af 4 sæt tagbærende stolper. Efterhånden bliver husene længere og får flere rum. Indgangene er i den ældre jernalder placeret overfor hinanden i midten af huset. Op i germansk jernalder ligger indgangene forskudt for hinanden og er ikke nødvendigvis placeret midt i husene.

Gårdsanlæg i den ældste jernalder består ofte kun af et hus, hvor stalden er placeret i østenden af huset og selve beboelsesdelen i vestenden af huset. Efterhånden som jernalderen skrider frem, bliver gårdene indhegnede og der kommer flere bygninger (udhuse) til en gårdsenhed. Bygningerne bliver altså mere specialiserede. I begyndelsen af jernalderen ligger gårdene ofte enkeltvis. Efterhånden bliver der nogle steder dannet landsbyer, der kan bestå af et større eller mindre antal gårde.

Foruden huse finder man i forbindelse med arkæologiske udgravninger en hel del gruber. Gruberne består af større eller mindre huller nedgravet i undergrunden. De er efter endt funktion opfyldt med forskelligt materiale, som man må formode har været affald. De indeholder derfor tit store mængder keramik og andre itugåede genstande som væbevægte, ildbukke m.v. De fleste af disse gruber kan ikke funktionsbestemmes. Enkelte kan dog noget usikkert bestemmes til eksempelvis lertagningsgruber, brønde m.v.

Genstandsfund fra jernalderboplads er ofte keramik, fragmenter af kværnsten, knusesten, væbevægte, ildbukke og en sjælden gang metalgenstande. Den overvejende del er dog keramik. Keramikken fra jernalderen er forskellig fra stenalder og bronzealder ved at være fremstillet af et finere materiale. På ydersiden er skårene/karene ofte helt blanke. Karformerne, ornamentikken og især randformer og hanke ændrer sig op gennem jernalderen. Derved lader de forskellige perioder af jernalderen sig skille ad.

Eksempel på hanke fra tre perioder af jernalderen. Fra venstre mod højre: romersk jernalder, overgangen mellem førromersk og romersk jernalder og førromersk jernalder.

Jernalder (ca. 500 f. Kr.-775 e. Kr.)

I område I-III er der fundet tre staklader (kvadratiske udhuse) K25, K31 og K34, der måler ca. 2-2,5 meter, mellem de tagbærendestolper. De består alle af fire tagbærende stolper, som formodes at have båret et tag, vægge har der antageligt ikke været. De her nævnte staklader kan ikke relateres til andre bygninger, og da der ikke er fundet daterende keramik i stolpehullerne, kan de dermed ikke dateres nærmere. Bygningstypen kendes imidlertid fra tidlig førromersk jernalder og frem.

Desuden er der fundet en bygning af tre sæt tagbærende stolper K33 i område III. Bygningen er forholdsvis smal (2,5 meter) og kun 4,5 meter i længden. Det er antageligt også en form for staklade og kan ligeledes ikke dateres nærmere end til jernalderen.

I område II er der fundet en grube A4200, som kan dateres til jernalderen. Den har antageligt fungeret som lertagningsgrube. Når man skulle fremstille keramik var det nødvendigt med store mængder ler, som man gravede op fra undergrunden. Når leret var gravet op skulle det "modne". Dette foregik antageligt i større huller i jorden. I område III er der fundet en grube A3371, der netop tolkes som en grube til modning af ler. I bunden af gruben er der en tykt lag ler, som tydeligt er blevet omlejret og derfor indeholder lidt muld og keramik, men ikke i større mængder.

Ovn K21 under udgravning. Til højre ses dele af ovnkappen, i forgrunden ses keramik og avlssten.

Førromersk Jernalder (500 f. Kr.- år 0)

I område III er langhus K26 fundet i den sydlige del af området. Det består af stolpehuller fra fire sæt tagbærende stolper og stolper til indgangen. Huset er ca. 10 meter langt og 5 meter bredt.

I den nordvestlige del af område II er der fundet rester af en ovn K21. Denne type anlæg finder man ikke så ofte i udgravninger, enten fordi de ikke er bevaret, eller fordi de er så dårligt bevaret, at man ikke kan skelne dem fra andre gruber, såsom affaldsgruber. Ovnene har været rektangulære med afrundede hjørner, ca. 175 cm lang og 85 cm bred. Konstruktionen har antageligt været udgjort af en bund bestående af vidjeflet dækket med ler. Derpå har der været en kappe, ligeledes lavet af vidjeflet med lerklining. I den ene ende af kappen har der været hul til fyring.

Ovne fra oldtiden har haft flere funktioner. Man har bagt brød og lavet mad i dem, og desuden har man tørret korn. Ovnene kunne også bruges til keramikbrænding, men denne ovn har antageligt været benyttet til madlavning og korntørring. Ved keramikovne ses der gerne en grube under ovnen til fyring.

I ovnen blev der fundet lerkar og brændt korn. Der blev udtaget prøver af kornet til artsbestemmelse, Det brændte korn fra ovnen er blevet foreløbig artsbestemt til at være sæddodder, byg og rug.

Keramikken fundet i ovnen var sekundært brændt, hvilket støtter en formodning om at ovnen er styrtet sammen under anvendelse.

Sammen med den sekundært brændte keramik og det forkullede korn blev der fundet tre avlssten. Avlssten er fremstillet af ler eller sten, og de kan have forskellige faconer. Stenene fra Kildebjerg er trekantede. Fælles for dem alle er, at de har haft et hul i midten til at stikke tuden af blæsebælgen igennem, således at blæsebælgen ikke brændte.

I de tre områder er der fundet fire anlæg A2384, A2394, A1646 og A1730, der tolkes som brønde på baggrund af deres form og indhold. Fælles for gruberne er, at de er forholdsvis ligesidede, og i bunden eller nær bunden indeholder de en del sten med en diameter på 10-30 cm og et udvasket gråligt og sandet lag. På Kildebjerg er brøndene ca. 2,5 meter i diameter og 1,3 meter dybe. Efter brønden er ophørt med at fungere er den blevet opfyldt med affald og lignende. Opfyldslagene indeholder gerne genstandsfund i form af keramik, fragmenter af kværnsten, slibesten, knusesten, lerklining og trækul. Keramikken er med til at datere brøndene.

Fra førromersk jernalder er der fundet to lertagningsgruber A3334 og A3332. Desuden er der fundet to gruber A13 og A3108, som indeholder en del keramik, der kan dateres til den ældre jernalder, antageligt førromersk jernalder. Disse to gruber kan ikke funktionsbestemmes. Noget af keramikken fundet i gruberne er ornamenteret med streger og andre med plastiske lister under randen.

Keramik fra førromersk jernalder.

Overgangen mellem førromersk og romersk jernalder (årh. omkring år 0)

Hus K7 fundet i område III er antageligt fra overgangen mellem førromersk og romersk jernalder. Dog kendes hustypen også i ældre romersk jernalder. Det består af 6 sæt tagbærende stolper og noget af indgangspartierne er bevaret i både nord og syd. Huset er ca. 10 meter langt og 4,5 meter bredt.

Det andet hus i område III, som kan dateres til overgangen mellem disse to perioder i jernalderen, er K15. Huset er noget mindre end det foregående. Det har været ca. 10 meter langt og 4,5 meter bredt og svarer ellers til de andre huse. Dateringen på dette hus er dog lidt mere sikker. Husets ene tagbærende stolpe er gravet ned i en ældre affaldsgrube, der ved hjælp af keramikken kan dateres til slutningen af førromersk jernalder. Huset K15 må derfor være fra slutningen af førromersk jernalder eller overgangen mellem førromersk jernalder og romersk jernalder. Det udledes af hustypen sammenholdt med keramikken fra gruben.

Huset K8, et mindre langhus, blev fundet sydøstligt i område II. Huset består af 4 sæt tagbærende stolper og indgangsstolper i nord og syd. Der er bevaret flere detaljer af husets konstruktion end det er tilfældet for de fleste af husene fundet i udgravningen. Her er dele af vægkonstruktionen bevaret i nordøsthjørnet af huset. I østenden af huset er der spor efter en grebning. En grebning er en rende hvor dyrenes gødning har ligget. Desuden er der bevaret nogle mulige skillevægsspor ved indgangspartiet. Huset er ca. 11 meter langt og 5 meter bredt. Kun skårene fra stolpehul A1728, en af de formodede skillevægssolper, kan dateres til overgangen mellem førromersk og romersk

jernalder. Da det er lidt usikkert om stolpehullet tilhører huset, er det ligeledes usikkert at datere huset til denne periode. Enkelte af stolpehullerne indeholdt større mængder trækul og brændt lerklining, og det formodes derfor, at huset er brændt.

I områderne II og III er der fundet to brønde A4040 og A4303, en lertagningsgrube A3329 og to gruber med ukendt funktion A3107 og A3070. I A3107 blev der fundet en vænevægt. Det er et cirkulært stykke keramik formet af et sideskår fra et itugået kar. Vægten er ca. 10 cm i diameter og ca. 1 cm tyk. I midten af stykket er der et hul, der bærer præg af, at vægten har hængt i en snor. Normalt er vænevægte meget større. De væve man brugte i jernalderen krævede en meget nøjagtig straming af trendtrådene, og de små vægte blev brugt til en finjustering af disse. Grube A3070 indeholdt meget store mængder keramik der kunne dateres til overgangen mellem førromersk og romersk jernalder. Keramikken bestod af flere forskellige kartyper, fra fade og tallerkener til større forrådskar. Derudover indeholdt gruben enkelte fragmenter af kværnsten og enkelte knuse- og glittesten.

Tallerkener fra grube A3070.

Ældre romersk jernalder (ca. år 0-150 e. Kr.)

Husene i romersk jernalder er i forhold til husene i den foregående periode noget længere. I denne periode begynder gårdsenhederne at bestå af flere huse og hegn.

Der er i område I fundet tre huse fra ældre romersk jernalder og et hegn K5, K11, K22 og K27. Langhusene K5 og K11 ligner hinanden. De består af 7 sæt tagbærende stolper og begge har indgangene bevaret i nord og syd. Desuden står de tagbærende stolper i østenden af begge huse

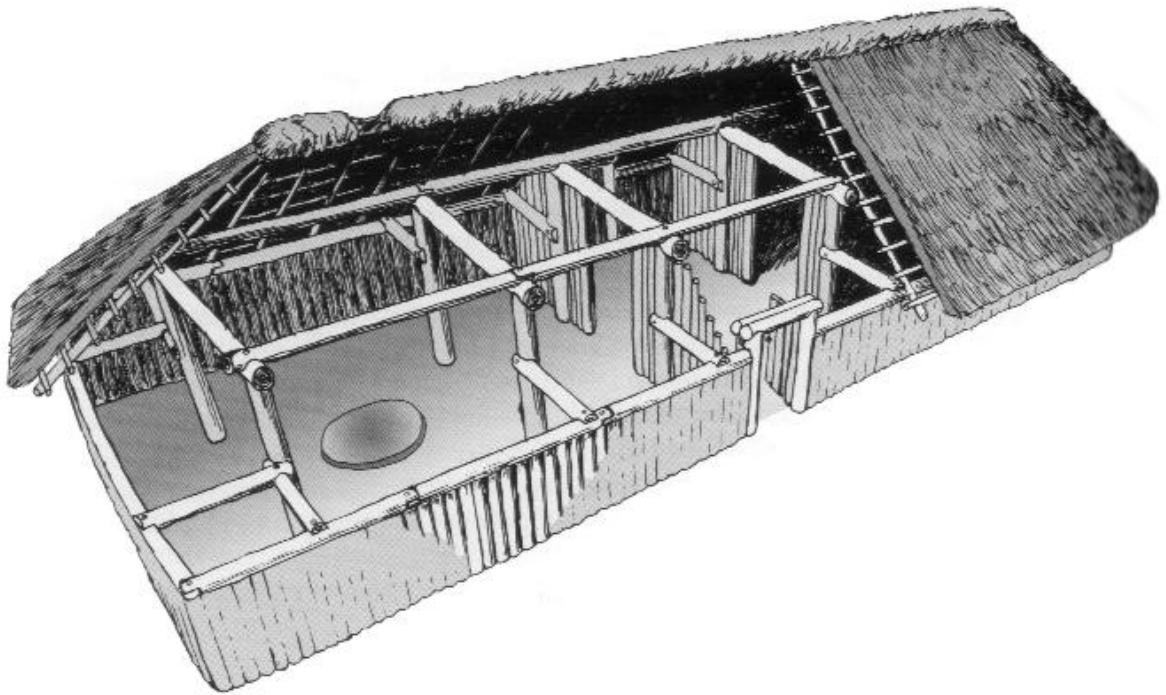
tættere end i vest. Denne konstruktionstype er med til at datere dem. Begge huse har været ca. 18 meter lange og 5,5 meter bredde. Ved K11 er der desuden fundet et dobbelthejn K27, som løber tæt forbi huset i vest og nord. Det formodes at husets vestgavl har stået i hegn eller meget tæt på dette. Dermed udgør K11 og K27 dele af et gårdsanlæg.

Hus K22 er af samme konstruktion som de ovennævnte, men har en velbevaret østende, hvor væggrøften tydeligt ses. Huset er lidt mindre end de andre ca. 14 meter langt og 5 meter bredt.

I område II er der fundet et enkelt hus K19, der dateres til ældre romersk jernalder. Huset er ca. 13 meter langt og 5 meter bredt. Huset består af 4 sæt tagbærende stolper med indgange i nord og syd og dele af vægforløbet bevaret. Vægforløbene er både bevaret som stolper og væggrøfter. Ydervæggen kan følges i nord, vest og syd. I den sydlige række tagbærende stolper er nogle ekstra stolper, som antagelig skal tolkes som udskiftninger af tagbærende stolper, enten fordi de har været rådnet væk eller på anden vis er blevet ødelagt. Da enkelte af stolpehullerne indeholder større mængder trækul og brændt ler formodes det at huset er brændt.

I område III er der fundet et gårdsanlæg bestående af et hovedhus og to mindre huse. Hovedhuset K9 er et langhus på ca. 16 meters længde og 5,5 meters bredde. K14 er et mindre udhus syd for langhuset, uden bevarede døre. Udhuset har været ca. 9 meter langt og 5 meter bredt. Vest og øst for langhuset er der to huse K28 og K10. Det formodes at kun det ene af disse huse tilhører gårdsenheden. Det andet hus har formodentlig ikke stået på stedet samtidig med gården. Det kan ikke afgøres hvilket, da der ikke er fundet hegn, der kan skille husene ad. Husene kan ydermere ikke dateres nærmere, hvilket gør det usikkert at bestemme, hvilke af de to huse der hører til gården. Husene er ens i konstruktion: De består af fire sæt tagbærende stolper og indgange bevaret i nord og syd. De har været ca. 10 meter lange og 5 meter bredde.

I område II er der fundet et gårdskompleks fra 1. århundrede e. Kr. Gården består af hovedhuset K13 og et omløbende hegn K17. Huset K13 består af 6 sæt tagbærende stolper og er ca. 17 meter langt og 5 meter bredt. I øst er der bevaret en væggrøft, der løber langs hele østenden af huset, begyndende og sluttende ved indgangene i nord og syd. Hegnet K17 består af en grøft med flere stolpespor bevaret. Hegnet løber syd, øst og nord for huset og har indgange i syd lige ud for husets indgang i syd. Midt for mod øst og i forløbet mod nord er der ligeledes en eller flere indgange. Lige vest for gården er der et andet hegn K16, hvor kun meget lidt af hegnet er bevaret og ingen huse. Dette stammer antageligt fra et andet gårdsanlæg lignende det vest for. Ved enden af hegn K17 mod nord er der endnu et hegn K20, som kunne minde om et vægforløb, men da der ikke er bevaret tagbærende stolper, kan der være tale om en dyrefold.

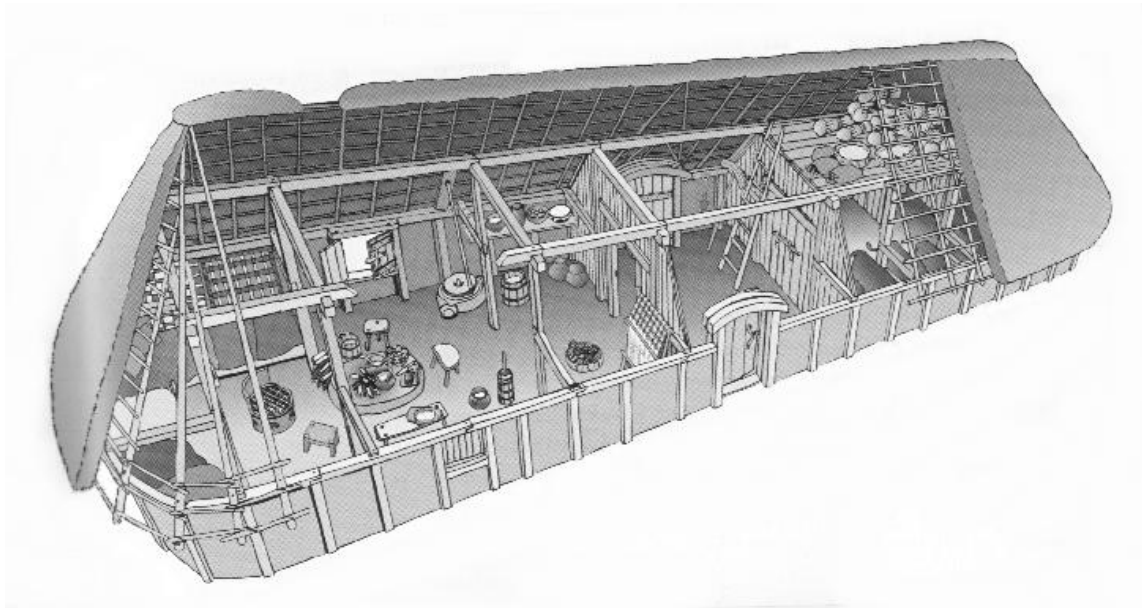

Rekonstruktion af hus fra ældre romersk jernalder.
Efter: P.Ethelberg, N. Hardt, B. Poulsen og A. B. Sørensen :
Det Sønderjyske Landbrugs Historie II, s. 130.

Ældre germansk jernalder (5.-6. årh.)

Fra ældre germansk jernalder er der fundet et helt gårdsanlæg med rester af et omløbende hegn i område I. Hele anlægget består af hovedhuset K3, et mindre udhus K6, to staklader K29 og K30. Mod nord og øst er der rester af det omløbne hegn K12, og i hegnet mod nord er der et halvtagshegn. K3 består af 5 sæt tagbærende stolper og vægstolper bevaret næsten hele vejen rundt om huset. Huset er ca. 20,5 meter langt og 5 meter bredt. Huset er typisk for ældre germansk jernalder med indgange der er placeret forskudt for hinanden, i modsætning til ældre huse, hvor dørene er placeret overfor hinanden. K6 er et hus med samme konstruktion som det foregående, dog mindre og kun med 2 sæt tagbærende stolper, og vægstolper bevaret langs hele ydervæggens forløb. Det er ca. 8 meter langt og 4,5 meter bredt, med dørene placeret overfor hinanden. De to staklader har været ca. 2 meter brede og lange. Hegnet K12 har antageligt løbet hele vejen rundt om gårdsanlægget, men resten er ikke bevaret. Vestgavlen af hus K3 har været en del af hegnet eller har stået meget nært dette. Halvtagshegnet i den nordlige del af hegnet har været ca. 8 meter langt og 2,5 meter bredt.

Syd for ovennævnte gårdsanlæg ligger hus K4 der har samme datering og konstruktion som K3. Huset har været ca. 17,5 meter langt og 5,5 meter bredt.

Rekonstruktion af hus fra ældre germansk jernalder.
Efter: P.Ethelberg, N. Hardt, B. Poulsen og A. B. Sørensen :
Det Sønderjyske Landbrugs Historie II, s. 131.

Udaterede anlæg

Hegnet K2 består af stolpehuller med stenskonning, dvs. at stolperne har stået i en stenpakning for bedre stabilitet. Anlægget kan ikke dateres, da der ikke er fundet daterende genstande i stolpehullerne. Hegnets tilhørsforhold er uvist.

Fra den sydlige feltgrænse af område II og mod sydøst er der et kulturlag. Et kulturlag består af et eller flere jordlag, der kan indeholde trækul i større eller mindre mængder og keramik. Sådanne lag findes ofte i lavninger hvor jorderosion og regnvand har aflejret lagene. Keramikken fundet i lagene er fra jernalderen, og lagene må derfor været dannet i forbindelse med beboelserne fra jernalderen i området.

Naturvidenskabelige resultater

De naturvidenskabelige prøver består af vedbestemmelser af trækul indsamlet direkte eller fundet i jordprøverne, og artsbestemmelse af korn og frø fundet i jordprøverne udtaget i udvalgte anlæg. De foreløbige resultater af prøverne viser sig at være meget interessante. I den foreløbige rapport skriver Peter Hambro Mikkelsen, cand.mag., ph.d., bl.a. følgende:

”Det er vurderingen, at der her i materialet fra Kildebjerg I er tale om en vigtig kilde til den agrare produktion i Østjylland. Den store mængde trækul i flere af prøverne er et godt udgangspunkt for et indblik i træressourcen i området.”

Vedbestemmelsen af trækul viser eg og hassel. Trækullet fra jordprøverne er endnu ikke færdigbehandlet, men viser foreløbig forkullede lyngstængler.

Artsbestemmelsen af korn og frø er ikke endeligt afsluttet, men viser foreløbig flere forskellige ting. Der er fundet byg, nøgnbyg, havre og en enkelt rugkerne. Desuden er der fundet sæddodder. En videre analyse af prøverne skal bl.a. give svar på, hvorfor der er en forekomst af rug, som normalt først er at finde i yngre romersk jernalder. Resten af prøven dateres på baggrund af fund af nøgenbyg og sæddodder til den ældste del af jernalderen. Derfor er fundet af rug meget interessant. De videre analyser vil desuden kunne afklare forholdet mellem nøgenbyg og avnklædt byg, da tidligere analyser peger på at skiftet mellem disse to først sker senere i Øst- og Nordjylland end i resten af landet. Sæddodder er en forholdsvis sjælden plante, der som oftest forekommer i forbindelse med hør dyrkning. Det skal derfor undersøges om der forekommer hør i prøverne.

Sammenfatning

Nedenfor vil sammenfatningen hovedsageligt omhandle husene, da disse på Kildebjerg anses for at være det vigtigste element til forståelsen af oldtidens bebyggelsesgrad og kontinuitet i området. Ved læsningen af den efterfølgende konklusion skal der tages forbehold for ukendte faktorer pga. bevaringsforhold og dermed mulige mangler i anlæggene.

I område I udgøres de ældste fund af en række kogestensgruber K1 fra yngre bronzealder. Først næsten 500 år senere ved overgangen mellem førromersk og romersk jernalder bliver området benyttet igen. Denne gang er det et hus K5, antageligt fra et enkelt gårdsanlæg. Efterfølgende kommer en større bebyggelse i ældre romersk jernalder med husene K22 og K11 med hegn K27. Det kan ikke afgøres om husene fra ældre romersk jernalder har afløst huset K5 direkte, eller der går adskillige år før der er blevet bygget en ny gård på stedet. Hegn K27 og hus K11 har tilhørt samme gårdsenhed, K22 antageligt en anden. Det kan dog ikke afgøres om de to gårde har eksisteret samtidigt. Nogle århundrede senere opstår der en ny bebyggelse på stedet, denne gang en gård. Den kan dateres til ældre germansk jernalder. Gården har muligvis haft en forgænger eller efterfølger i form af K4.

Område II har været bebygget allerede fra yngre stenalder med husene K32 og K18, men disse har formodentligt ikke eksisteret samtidigt. Langt senere, ca. 2500 år, ved overgangen mellem førromersk og romersk jernalder, er området blevet bebygget igen. Denne gang med et enkelt hus K8. I ældre romersk jernalder kommer der en ny bebyggelse til med huset K19 der antageligt direkte afløses af huset K13 med hegn K17. Hegnene K16 og K20 har eksisteret samtidig med K13 og K17.

Område III er som område II blevet beboet allerede fra yngre stenalder. Husene K23 og K24 har antageligt afløst hinanden og har ikke været der samtidigt. I førromersk jernalder bliver stedet beboet igen med husene K15 og K26. Kort tid efter er disse to huse blevet afløst af huset K7. Det kan ikke afgøres hvor tid der er gået mellem disse huses opførelse. I ældre romersk jernalder kommer der en gårdsenhed bestående af K9, K14 og K10 eller K28. I området er desuden stakladen K33, K25 og K34 som kan have tilhørt en af gårdene. Disse tre kan dog ikke dateres nærmere.

Samlet set ligger bebyggelsen fra yngre stenalder mod nord i områderne II og III. Denne bebyggelse ligger samtidigt på arealer, hvor der er sandet undergrund, hvilket ofte ses for stenalderbebyggelser. Fra bronzealderen er der tale om spredte, men få spor. Derimod er jernalderen stærkere repræsenteret med det ældste jernalder mod nord og den yngste mod syd. Jernalderbebyggelsen både den ældre og yngre består formodentligt af enkeltgårde og ikke landsbyer, som det ses andre steder i landet. Det er uvist hvorfor der ikke lige her er landsbyer, da de naturlige ressourcer på stedet i jernalderen formodes at være bæredygtig for en større befolkningsgruppe i form af en landsby. Det kan skyldes bevaringsforholdene, lokale forhold i forbindelse med fordelingen af landbrugsjord eller andre ukendte faktorer.

Udnyttelsen af området er forholdsvis kontinuerlig i oldtiden. Der er dog huller i kontinuiteten, da der ikke er fundet huse fra bronzealder, yngre romersk og yngre germansk jernalder og vikingetid. Fund fra disse perioder ville været at forvente, set i forhold til områdets tidligere fund og registrerede anlæg, dvs. bronzealderhøje, fund af enkelte romerske jordfæstegrave og vejforløb, samt vadesteder fra vikingetiden. Det kan derfor forventes at man ved yderligere udgravninger i området formodentligt bla. vil støde på gravpladser, egentlige landsbyer og bebyggelse fra bronzealder, yngre romersk jernalder og yngre germansk jernalder, samt vikingetid.

Konklusion

Som det ovenfor ses, har vi ved udgravningerne fået et lille indblik i Kildebjergområdets forhistorie. Der er således fundet bebyggelse og bebyggelsesspor fra yngre stenalder, bronzealder og dele af ældre og yngre jernalder. Samtidig har de naturvidenskabelige undersøgelser vist fund af korn og frø, som kan have betydning for en bedre forståelse af ikke bare Ryområdets, men også Danmarks oldtid. Fundene giver os endnu en brik til forståelsen af Ryområdets forhistorie. Tidligere fund fra området har givet os andre brikker til puslespillet, men vi mangler endnu nogle brikker for at få et helhedsbillede. Der er altså stadig ubesvarede spørgsmål, som fremtidige udgravninger måske kan besvare.

Data

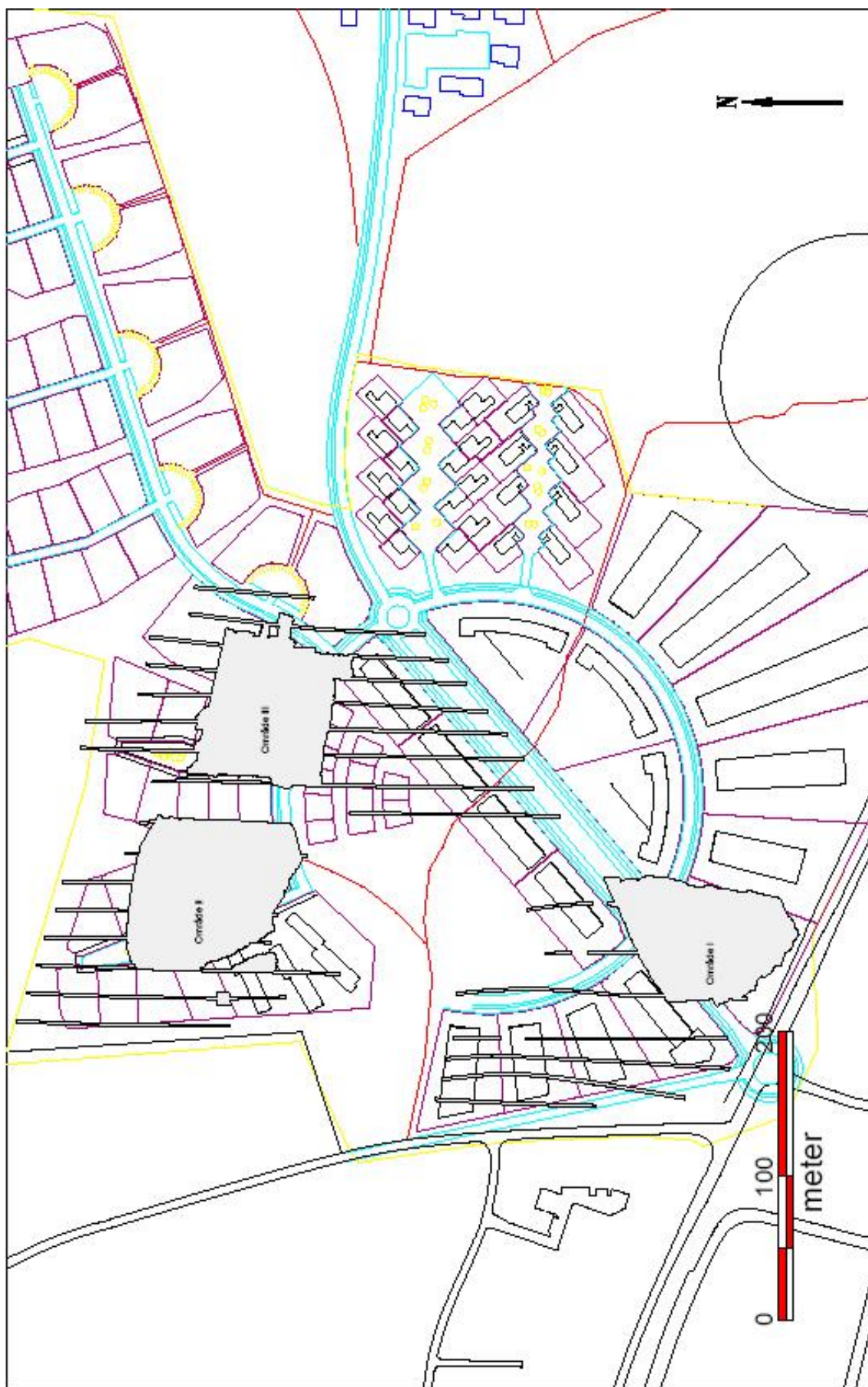
Skanderborg Museums journalnummer:	SBM 983, etape I
Lokalitet:	Kildebjerg
Sogn:	Dover
Stednummer:	16.02.03.
Kulturarvsstyrelsens journalnummer:	FOR 2003-2122-0708

Dokumentationsmaterialet fra udgravningen, bestående af beretning, gravebog, plantegninger, fund og billeder opbevares på Skanderborg Museum, Adelgade 5, Skanderborg, hvor det efter anmodning kan forevises.

Tidstavle

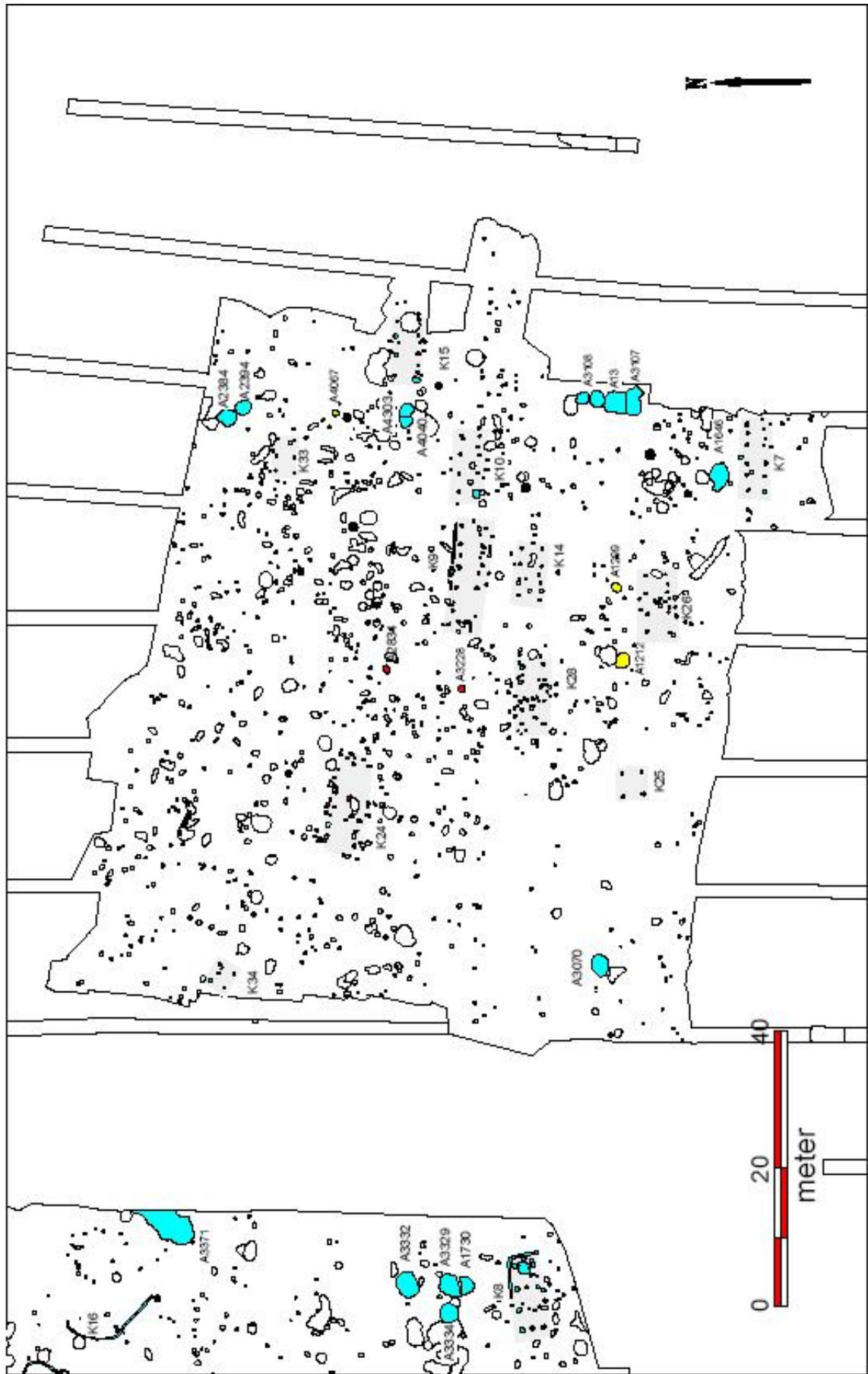
år	periode		
1660	Nyere tid		
1536	Renæssance		
	Middelalder	Senmiddelalder Højmiddelalder Tidlig middelalder	Historisk tid Historical Times
1050			
	Vikingetid	yngre ældre	
775/800			
	Germansk jernalder	yngre ældre	Jernalder Iron Age
375			
	Romersk jernalder	yngre ældre	
0			
	Førromersk (keltisk) jernalder	III II I	
500			
	Yngre bronzealder	VI V IV	Bronzealder Bronze Age
1100			
	Ældre bronzealder	III II I	
1700			
	Dolktid / Senneolitikum (SN)	C B A	
2350			
	Stridsøksekultur/ Enkeltgravskultur/ Mellemlæolitikum B (MN B)	Overgravstid Bundgravstid Undergravstid	
2800			
	Jættestuetid/ Tragtbægerkultur/ Mellemlæolitikum A (MN A)	V III/IV II I	Neolitikum Neolithic Yngre stenalder
3300			
	Dysetid/Fuchsberg/ Tragtbægerkultur (TRB)/ Tidlig neolitikum (TN)	C B A	
3900			
	Ertebøllekultur	yngre ældre	
5400			
	Kongemosekultur	yngre ældre	Mesolitikum Mesolithic
6400			
	Maglemosekultur	5 4 3 2 1 0	
9600	Ahrensburgkultur		
10900	Yngre Dryas		
	Brommekultur	Allerød	
12000	Federmesserkultur		
	Hamburgkultur	Bølling	
12700		yngre ældre	Palæolitikum Late Palaeolithic Ældre stenalder

Efter : Arkæologiske Udgravninger i Danmark 2000.
Det arkæologiske Nævn, København 2001, s. 124.

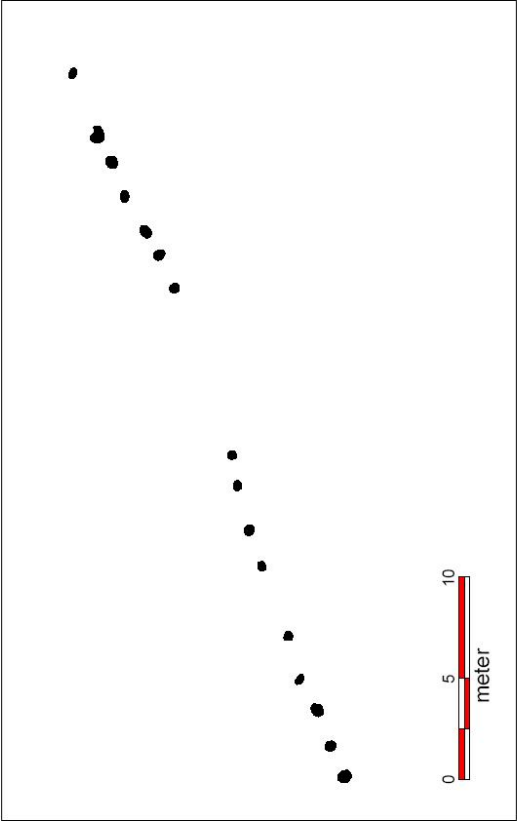

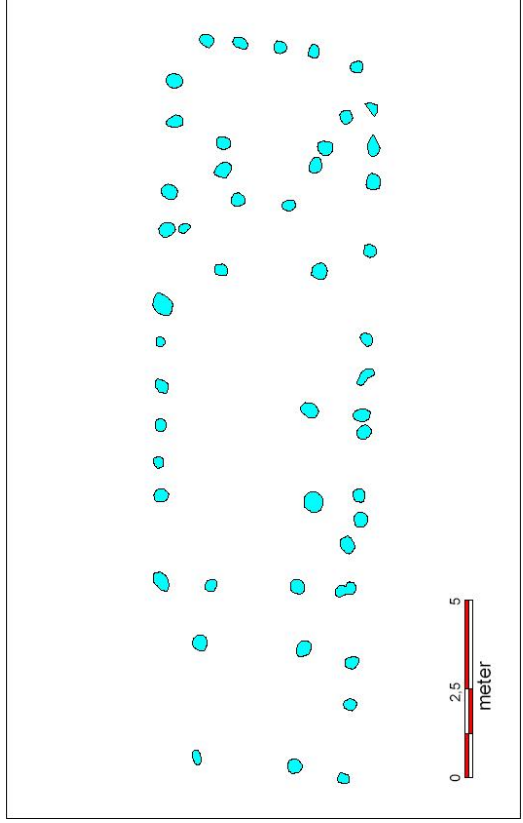
Oversigtsplan for område I

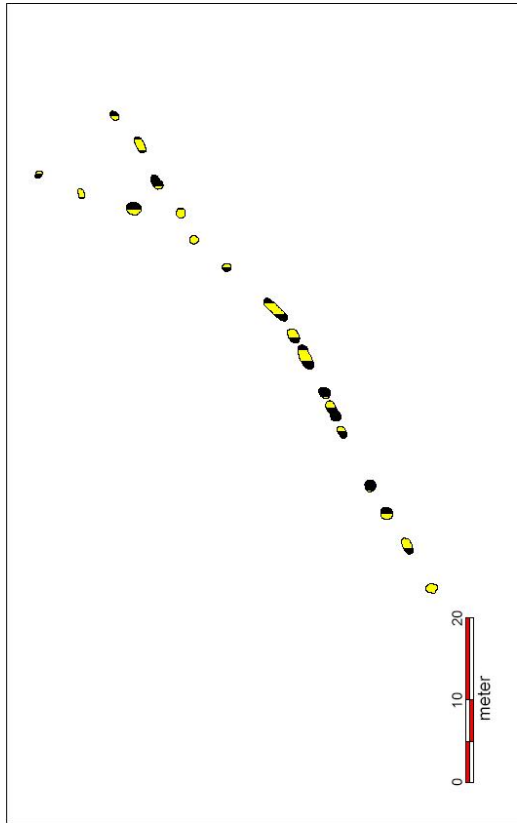
Øversigtsplan for område III

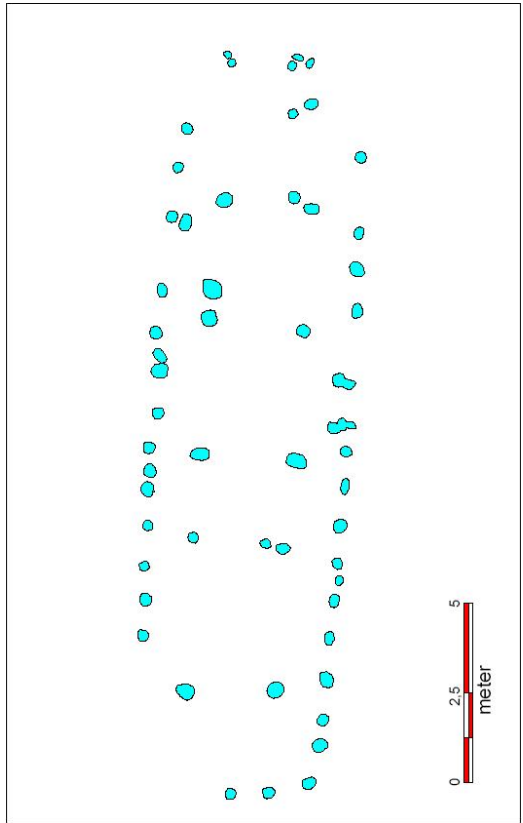
K2

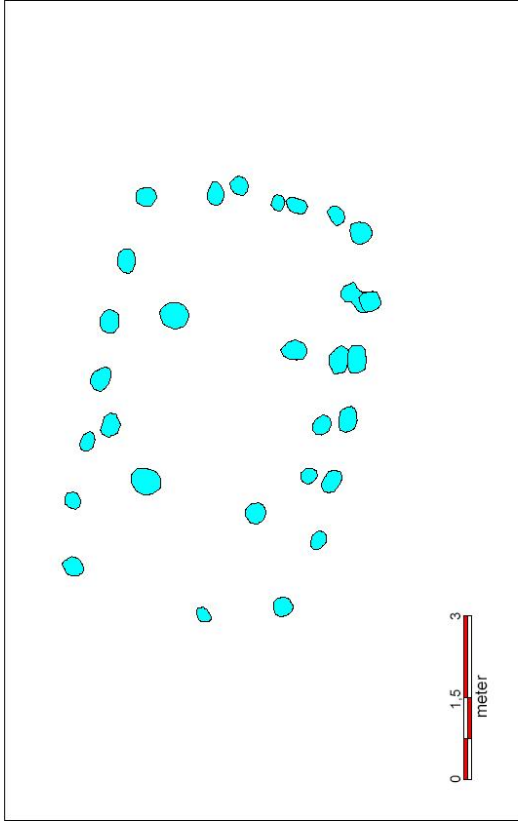
K4

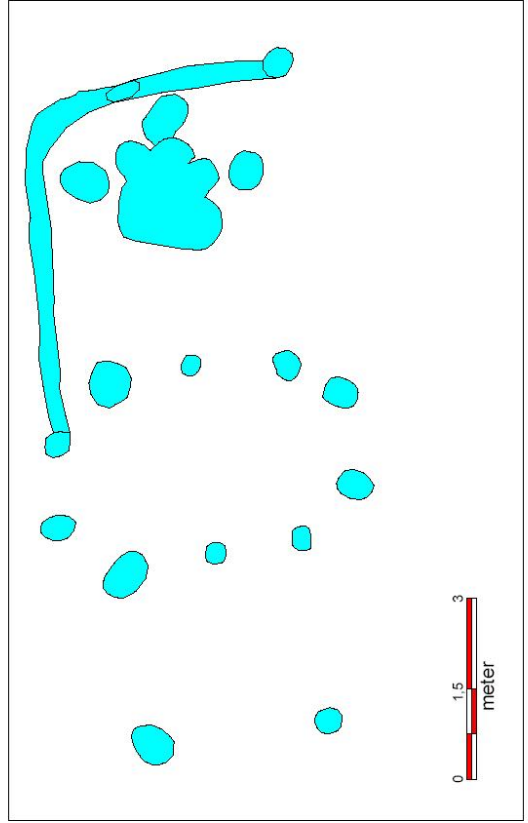
K1

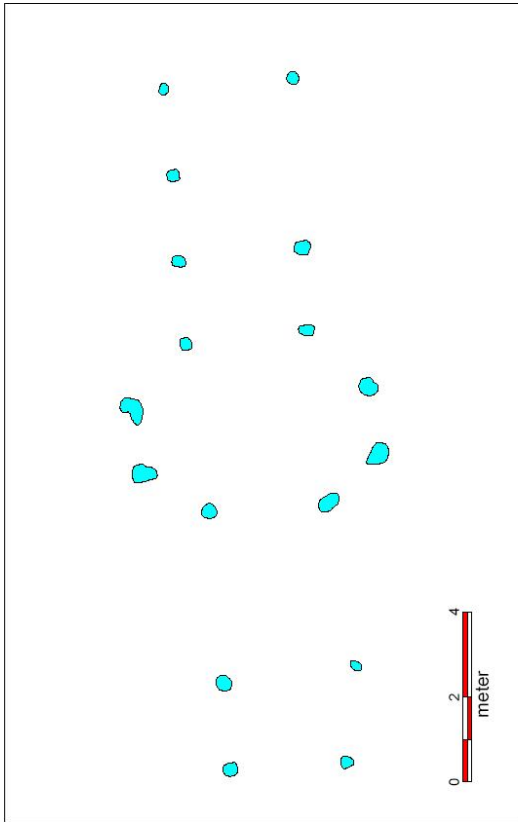
K3

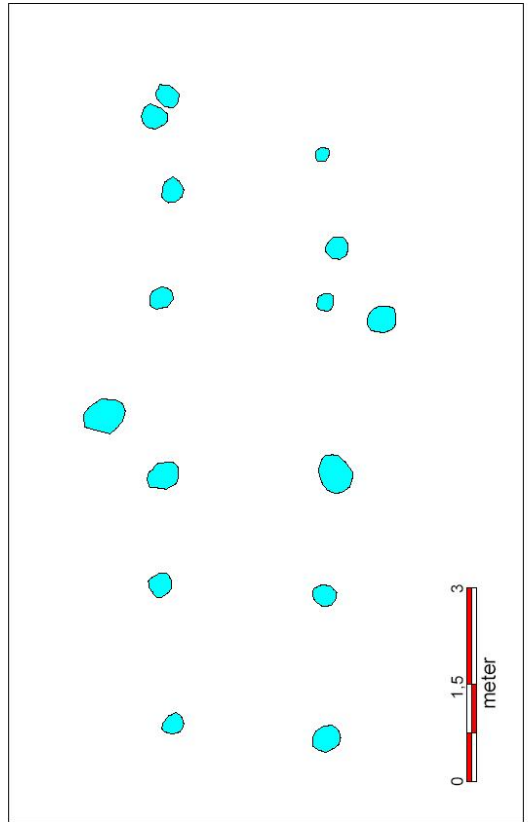
K6

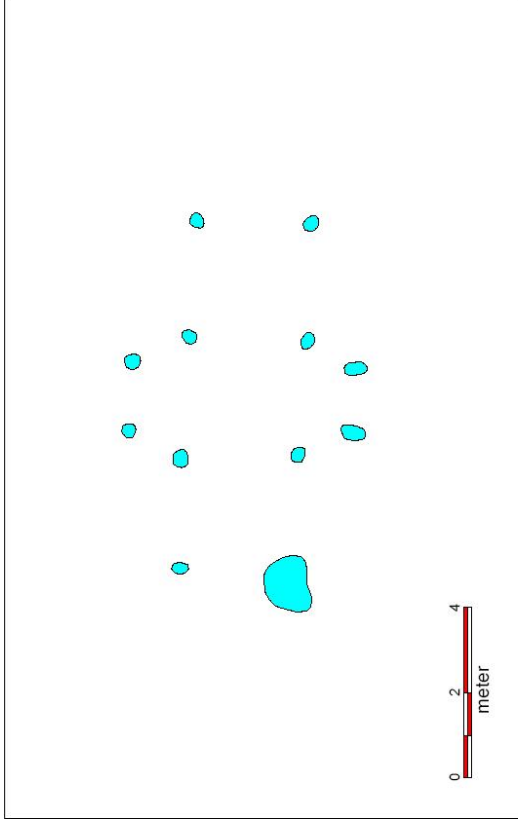
K8

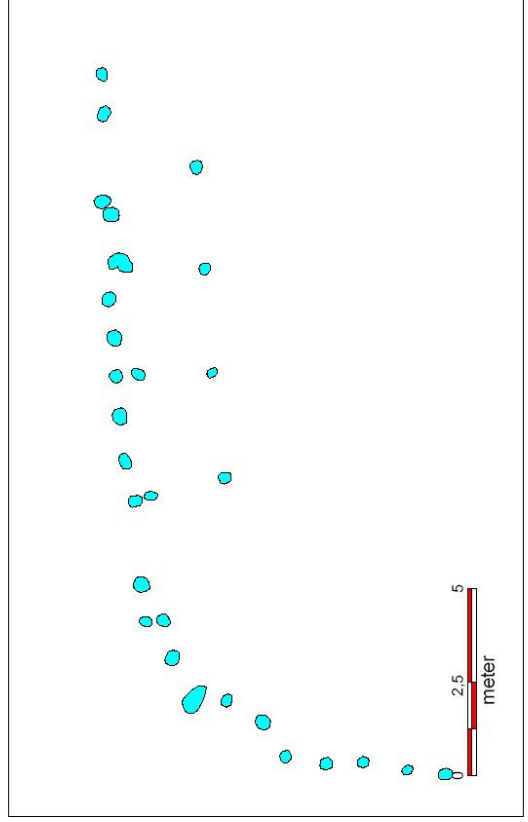
K5

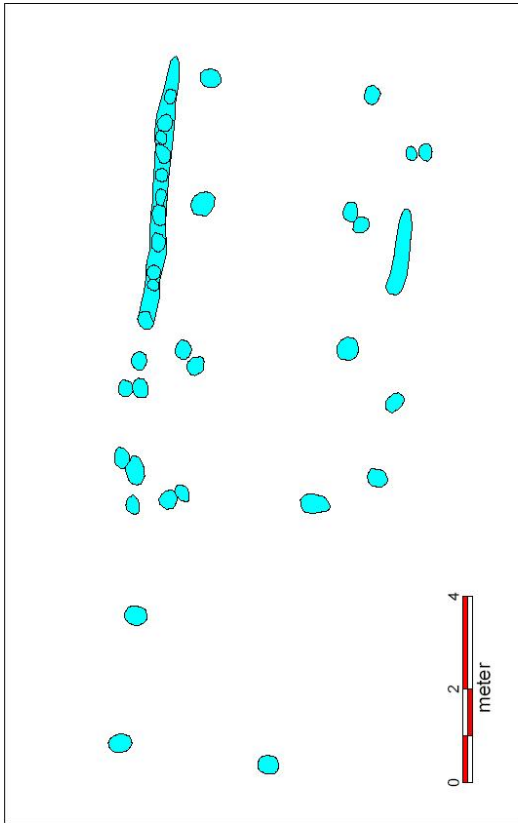
K7

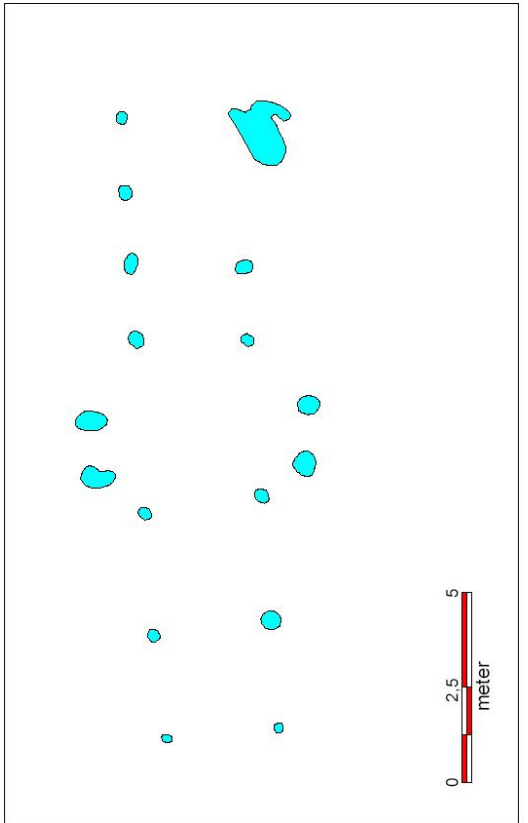
K10

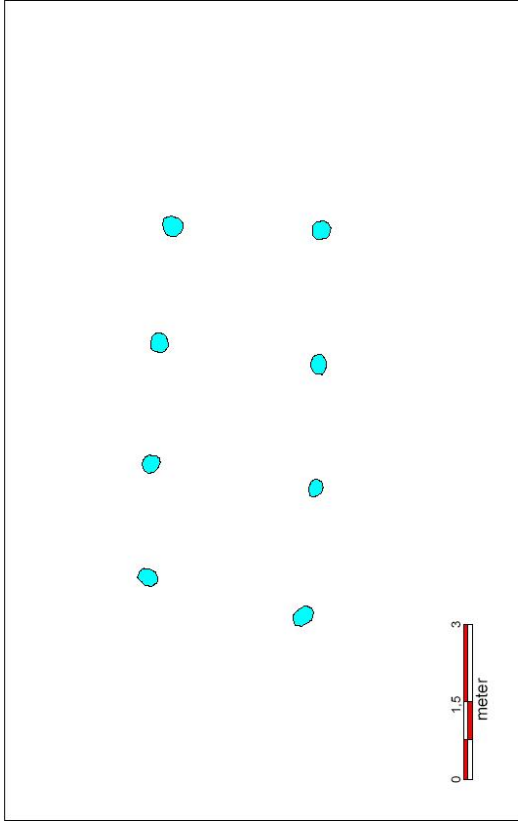
K12

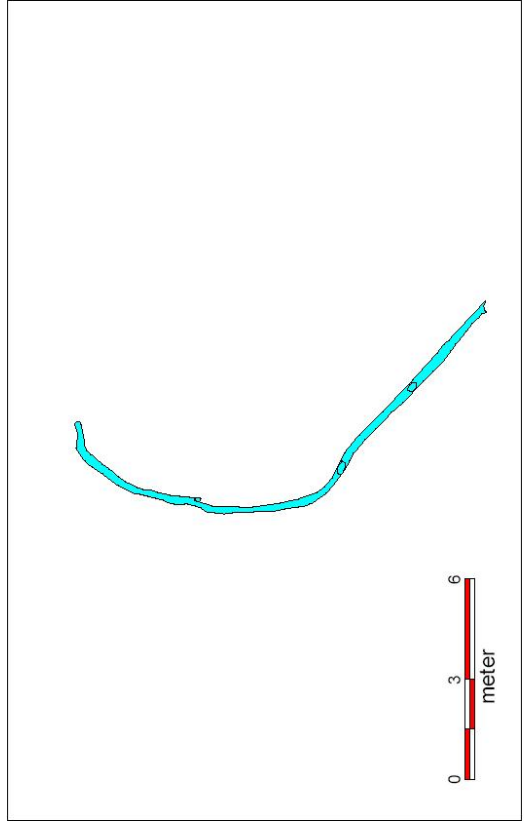
K9

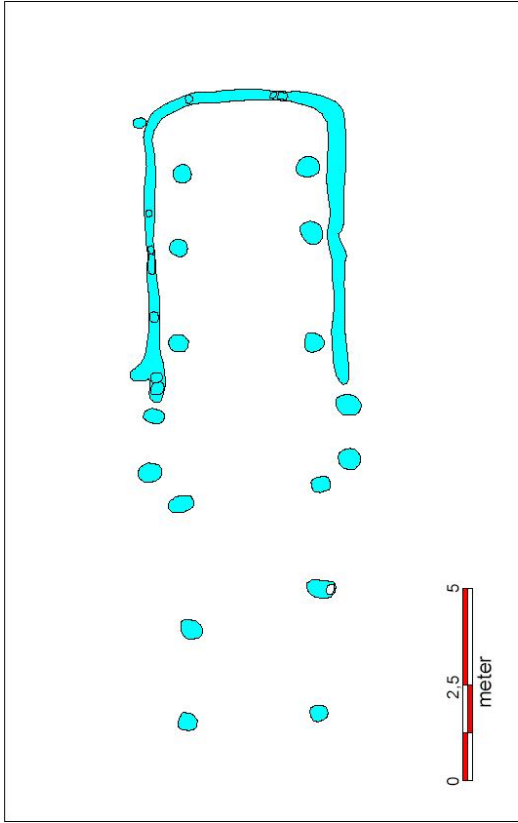
K11

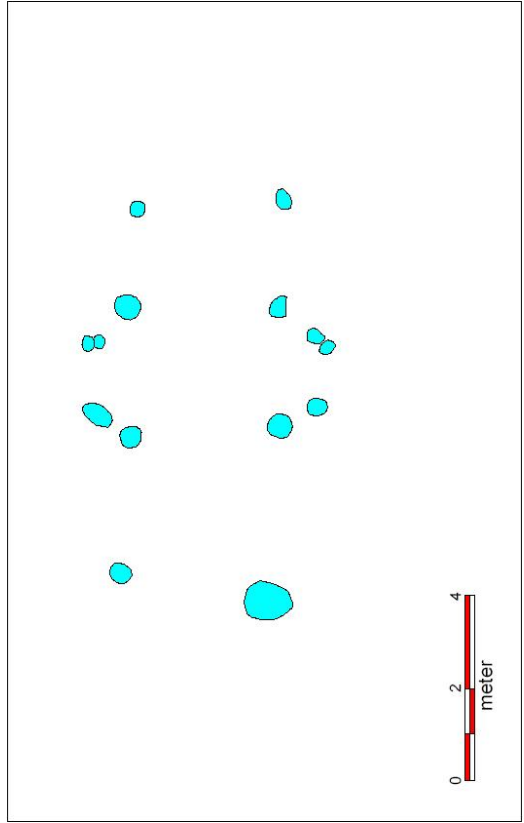
K14

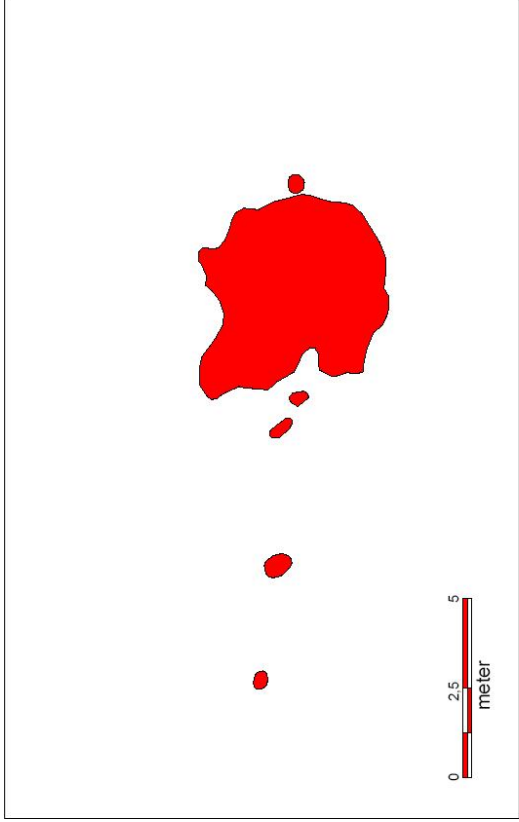
K16

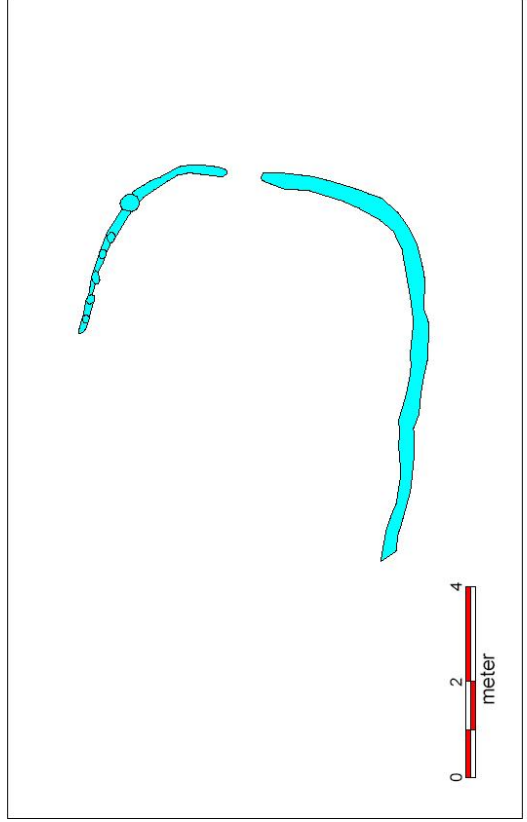
K13

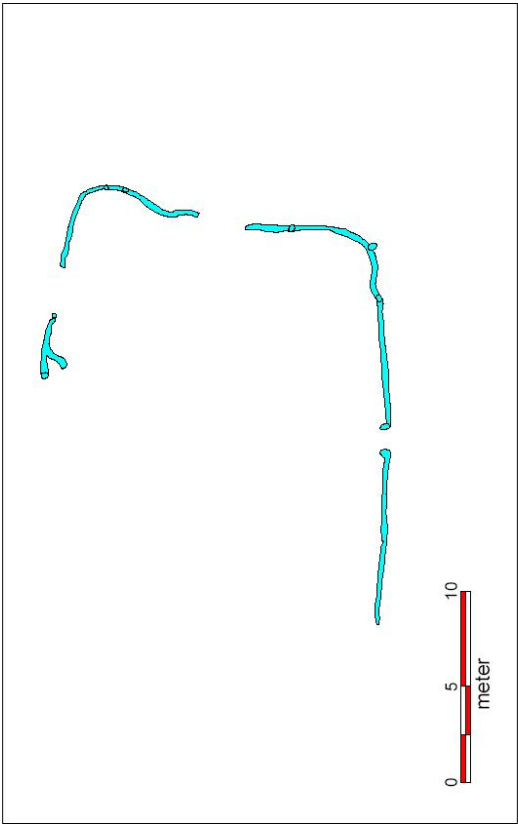
K15

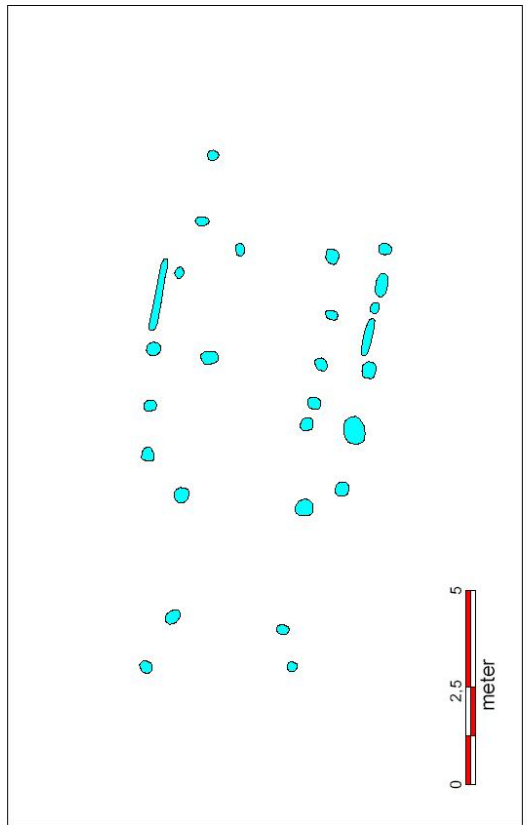
K18

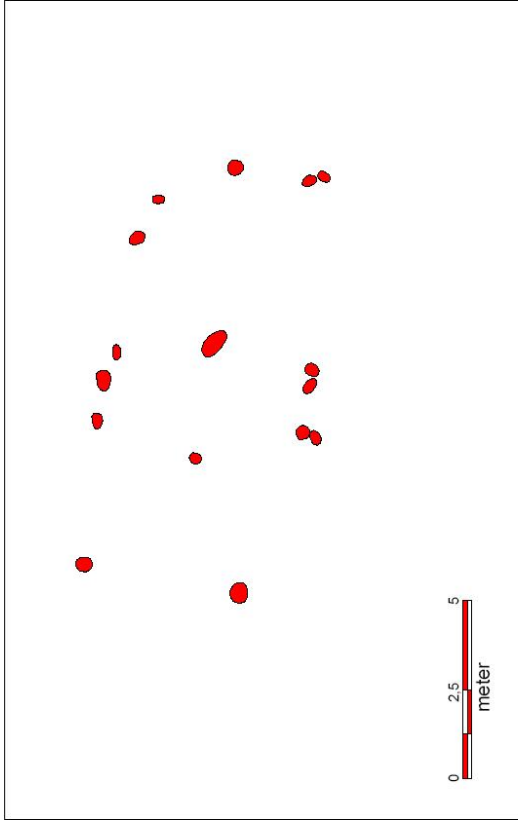
K20

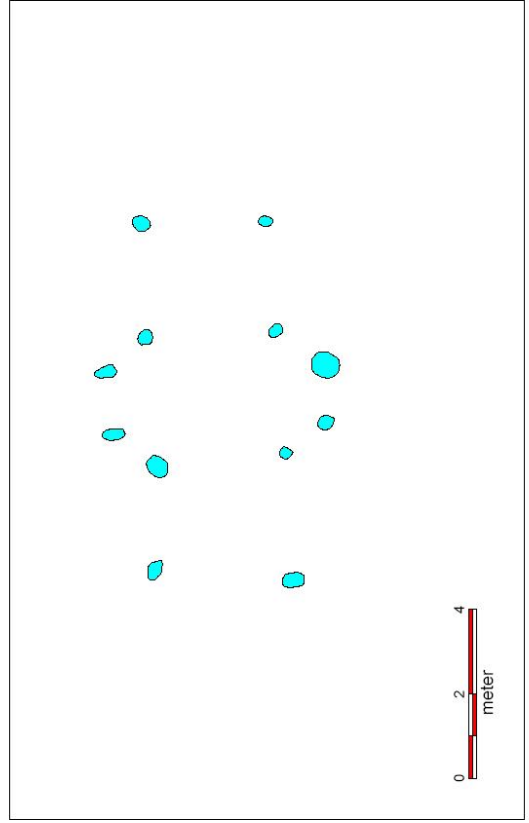
K17

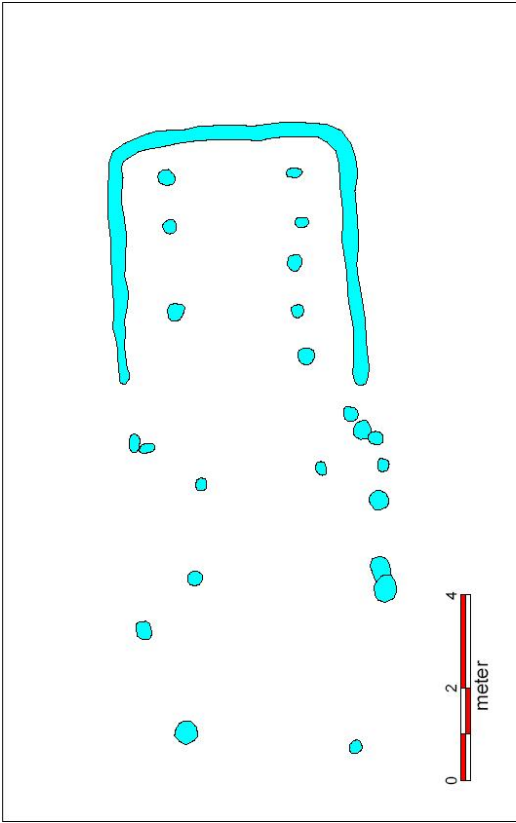
K19

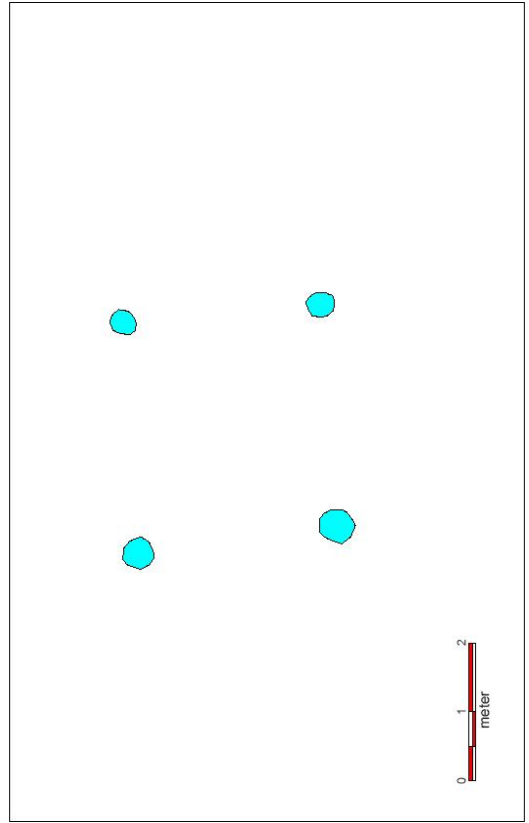
K24

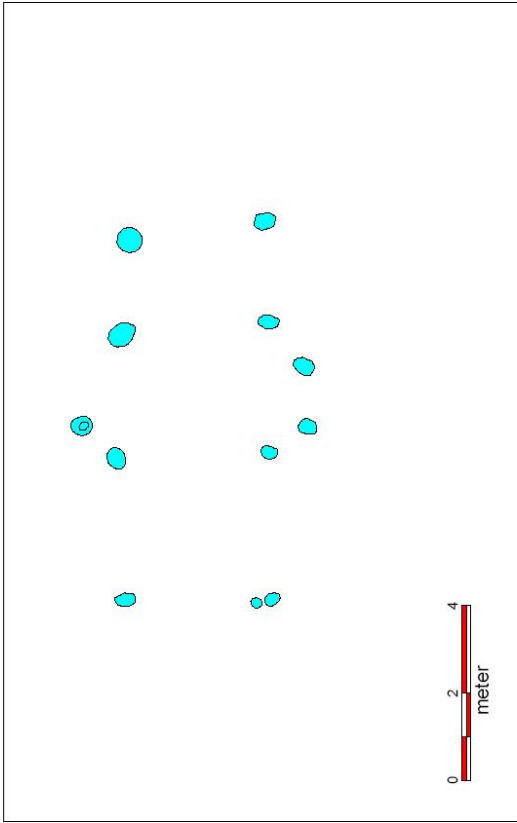
K26

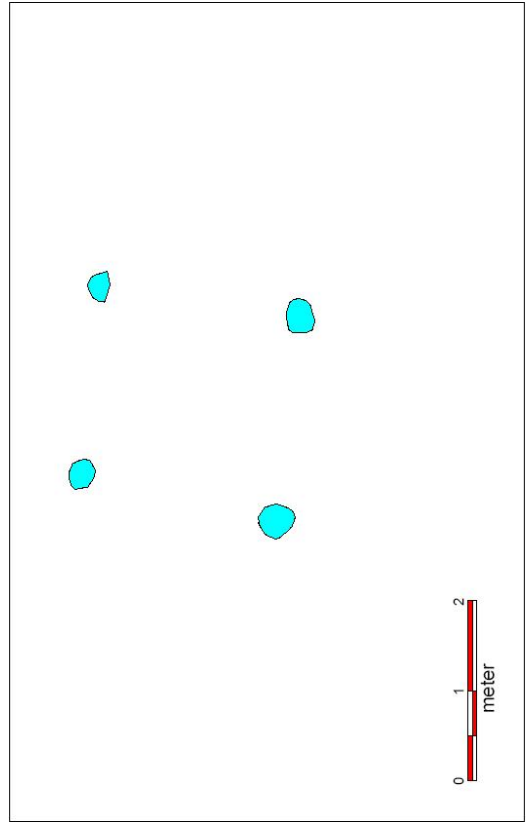
K22

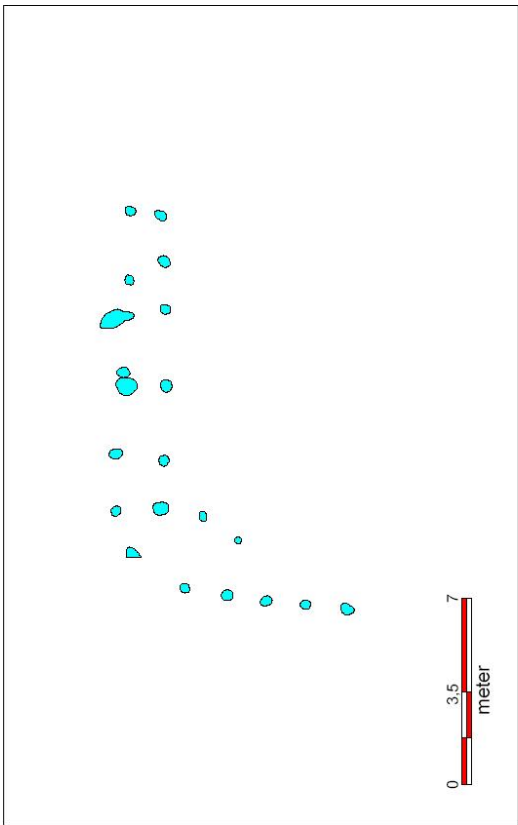
K25

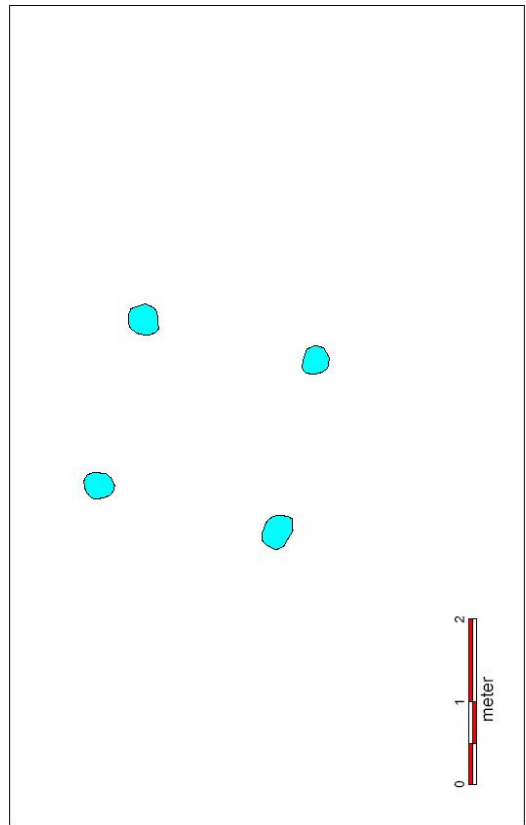
K28

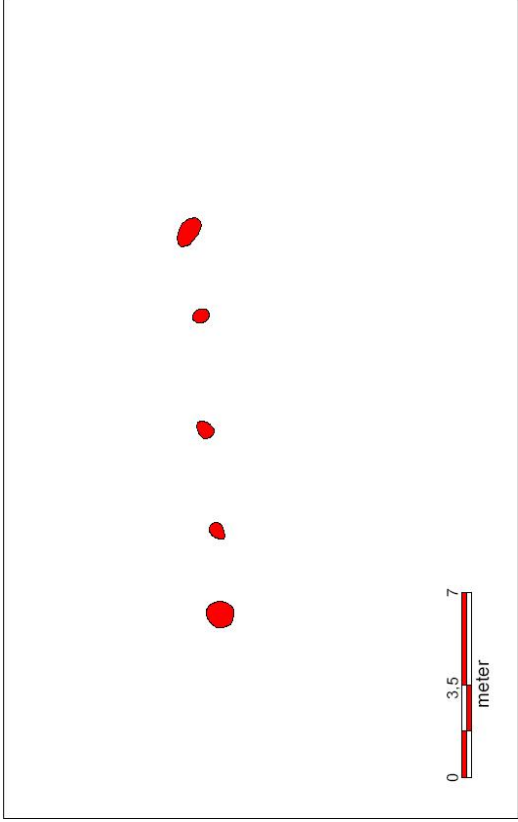
K30

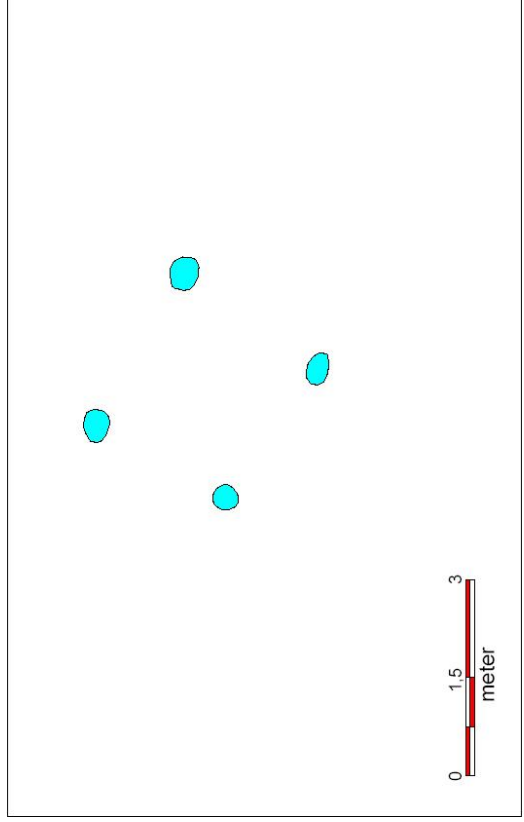
K27

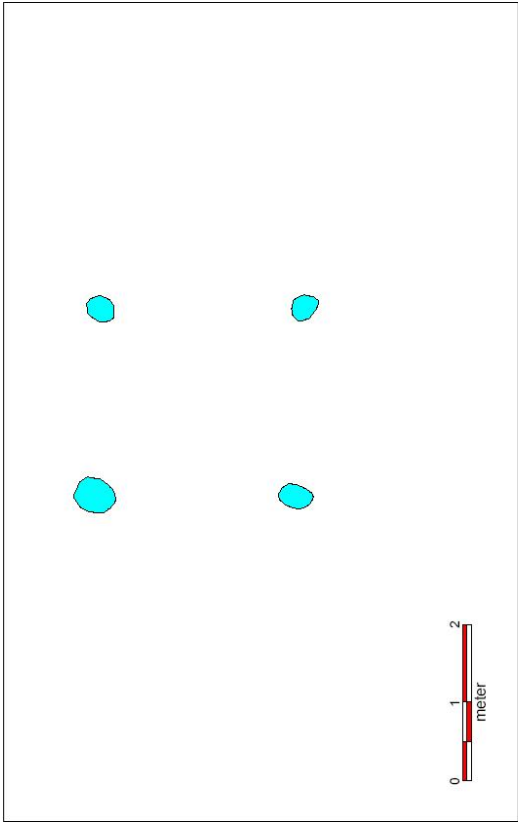
K29

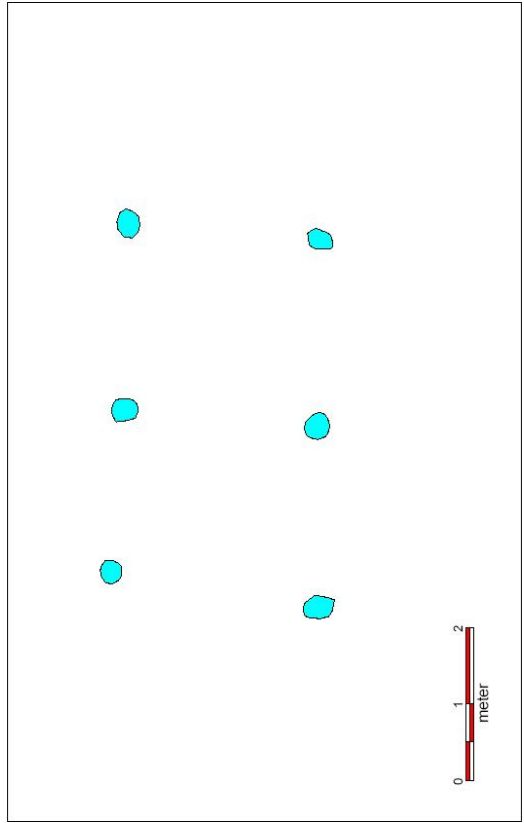
K32

K34

K31

K33